

Utrecht Yasa Bağlı Ruminasyon Ölçeği'nin (UYRÖ) Türkçe Versiyonunun Geçerlilik ve Güvenirliliği

DOI: 10.26466/opus.550290

*

Hasan Hüseyin Tekin* - Mehmet Kırılıoğlu**

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fak., Meram/Konya/ Türkiye

E-Posta: drhhtekin@gmail.com

ORCID: [0000-0002-6300-4098](https://orcid.org/0000-0002-6300-4098)

** Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fak., Meram /Konya/Türkiye,

E-Posta: drkirioglu@gmail.com

ORCID: [0000-0003-0130-0841](https://orcid.org/0000-0003-0130-0841)

Öz

Bu çalışmanın amacı yurt dışında geliştirilmiş olan Utrecht Yasa Bağlı Ruminasyon Ölçeği'ni (UYRÖ) Türk kültürüne uyarlamaktır. Ölçeğin geçerliliği için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmış ve yakınsak geçerlilik için Temel Yas Unsurları Ölçeği kullanılmıştır. Güvenirlik yöntemlerinden madde istatistikleri, Cronbach Alpha Katsayısından ve zamana karşı değişmezlik (test tekrar test) güvenirliliğinden yararlanılmıştır. 15 madde ve beş alt faktörden oluşan UYRÖ'ye ilişkin model incelendiğinde χ^2/Sd , CFI, IFI, RMSEA, SRMR, PNFI ve PGFI uyum indekslerinin iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Temel Yas Unsurları Ölçeği ile UYRÖ arasında pozitif yönlü, doğrusal ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tüm maddelerin madde ölçek toplam korelasyon değerleri .30'un üstünde bulunmuştur. UYRÖ'nün Cronbach Alpha değeri .94 ve alt boyutların Cronbach Alpha değeri .80 ile .89 arasında değişmektedir. UYRÖ'nün zamana karşı değişmezliğini belirlemek amacıyla yapılan ön test – son test ölçümleri arasında pozitif yönlü, doğrusal ve istatistiksel olarak da anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=.89$; $p=.000$). Sonuç: UYRÖ'nün geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu, zamansal olarak değişim göstermediği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geçerlilik, Güvenirlilik, Ruminasyon, Yas

Validity and Reliability of the Turkish Version of the Utrecht Grief Rumination Scale

*

Abstract

The aim of this study is to adapt Utrecht Grief Rumination Scale, validity and reliability studies of which have already been done abroad, to Turkish culture. For the validity of the scale, Confirmatory Factor Analysis (CFA) were performed and the Core Bereavement Items was used for criterion validity. Among the reliability tests, material statistics and Cronbach's alpha coefficients were used. In order to test the invariance of time, the scale was applied to the same sample at four weeks intervals. It was found that χ^2/Sd , CFI, IFI, RMSEA, SRMR, PNFI and PGFI model fit indices were in good level. A statistically significant, positive and linear relation was found between The Core Bereavement Items and UGRS. The item-scale total correlation values of all items were above .30. The Cronbach's alpha value of the UGRS was .94 and the Cronbach's alpha of the sub-dimensions ranged from .80 to .89. A positive directional linear relationship was found between pre-test and post-test measurements to determine the invariance of UGRS ($r = .89$; $p = .000$). Conclusion: As a result, it was determined that UGRS was valid and highly reliable and did not show any change in time.

Keywords: Validity, Reliability, Rumination, Grief

Giriş

Ölüm nedeniyle bir yakını kaybetmek evrensel bir insan deneyimidir. İnsanların çoğu bu duruma zihinsel veya fiziksel sağlık sorunları riskini arttıracak derecede acıyla tepki verirken, bir kısmı da profesyonel bir destek almadan bu stresli yaşam olayının üstesinden gelebilirler (Stroebe, Schut ve Stroebe, 2003). Sevilen birinin kaybının ardından görülebilen, psikolojik ve sosyal etkileri olan yas tepkileri, bir bireyin ömrü boyunca karşılaşılabileceği en acı verici deneyimlerden biri olarak ifade edilebilir. Bu deneyim sürecini kimi bireyler çok kısa sürede atlatırken kimileri ise yıllarca atlatamaz (Selvi, Öztürk, Agargün, Besiroğlu ve Çilli, 2011). DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı'na göre yas tutma belirtilerinin bireyin işlevselliğini bozacak şekilde en az bir yıl devam etmesi durumu "Kalıcı Komplike Yas Bozukluğu" (KKYB) olarak tanımlanır (American Psychiatric Association, 2013). Yas sürecinden sonra KKYB görülme sıklığı %9.8'dir (Lundorff, Holmgren, Zachariae, Farver-Vestergaard ve O'Connor, 2017).

Bilişsel modele göre bütün psikiyatrik bozuklukların temel nedeni bireyin ruhsal durumu ve davranışlarını etkileyen çarpıtılmış veya işlevsel olmayan tekrarlayan düşüncelerdir. Özetle insanların duygu ve davranışları olayları nasıl yorumladıklarına bağlı olarak değişmektedir (Gülüm ve Dağ, 2012). Ölen kişi, kişinin ölümü ile ölüm süreci ve ölümün sonuçları hakkındaki tekrarlayan düşünceler akut yas sürecine özgüdür (Stroebe vd., 2007). Depresyonun ve karmaşık kederin gelişiminde ve devamında iki farklı ruminatif düşünce türü (depresif ruminasyon ve yasa bağlı ruminasyon) etkilidir (Clark ve Rhyno, 2007; Nolen-Hoeksema, 2001). Yasa bağlı ruminasyon, kaybın sonuçları veya kayıpla ilgili olumsuz duygular hakkında tekrarlayan ve tekrarlanan düşünme olarak tanımlanır (Boelen, van den Bout ve van den Hout, 2003). Yasa bağlı ruminasyon, bir yakını kaybeden bireylerde görülen ölüm sonrası yas ile yakından ilişkilidir (Eisma vd., 2013; Houwen, Stroebe, Schut, Stroebe ve van den Bout, 2010; van der Houwen, Stroebe, Schut ve Stroebe, 2010). Yasa bağlı ruminasyon, yas deneyiminden ve depresif ruminasyonundan farklıdır. Çünkü, yasa bağlı ruminasyonu yaşayan bireyler, ölümün ardından normal kabul edilen hüznün duygusunun dışında disfori, öfke ve kaygı gibi her biri ruminasyona işaret eden duy-

gusal tepkileri yaşadıklarını belirtirler (Robinson ve Alloy, 2003; Sukhodolsky, Golub ve Cromwell, 2001).

Bu çalışmanın amacı yurt dışında geliştirilmiş olan Utrecht Yasa Bağlı Ruminasyon Ölçeği'ni (UYRÖ) Türk kültürüne uyarlayarak geçerlilik ve güvenilirlik çalışması için gerekli analizleri yapmaktır.

Bugüne kadar uluslararası literatürde yas sürecine ilişkin çok sayıda çalışma yapılmış ve birçok ölçek geliştirilmiştir. Türkiye'de yas araştırmalarında kullanılmak üzere çeşitli ölçekler (Ayaz, Karancı ve Aker, 2014; Balcı-Çelik, 2006; Gökler-Danuşman, Yalçınay ve Yıldız, 2017; Keser ve Işıklı, 2018; Yıldız ve Cimete, 2011) bulunmakla birlikte; ruminasyon ve yas üzerine geliştirilmiş veya uyarlanmış, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış herhangi bir ölçek yoktur. Bu nedenle, bu çalışma literatürdeki ve alandaki ihtiyacı gidermek açısından gerekli ve önemlidir.

Yöntem

Örnekleme

Çalışma kapsamında amaçlı örneklem yöntemlerinden kartopu örneklem kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2017; Patton, 2002; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Son 36 ay (Doering, Barke, Friehs ve Eisma, 2018; Tang, Eisma, Li ve Chow, 2018) içerisinde çocuğunu, kardeşini veya anne-babası gibi birinci dereceden bir yakını kaybeden kişiler çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışma Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi ve Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde lisans eğitimi alan ve son 36 ay içerisinde birinci derece yakını kaybetmiş kişiler ile başlamıştır. Görüşülen her katılımcıya 36 ay içerisinde birinci derece yakını kaybetmiş başka bir kişiyi tanıyıp tanımadığı sorulmuş ve böylece örneklem kartopu yöntemi kullanılarak büyütülmüştür. Araştırmaya katılmayı kabul eden kişilerin e-postalarına veya whatsapp uygulamalarına surveey.com üzerinde hazırlanan veri toplama araçlarının linki gönderilmiştir. Link gönderiminden önce katılımcılara araştırmanın amacı ve yöntemi hakkında bilgi verilmiş ve katılımcıların sözel onamı alınmıştır. Ayrıca bilgilendirme ve onam formu online web tabanının ilk sayfasına konulmuş ve katılımcılara "devam" butonu-

na basmaları durumunda "Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu"nu okuyup kabul etikleri belirtilmiştir. Bu şekilde ulaşılan 207 katılımcı ile DFA ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. 103 katılımcı ile yakınsak geçerlilik ve son olarak 50 katılımcı ile zamana karşı değişmezlik analizleri yapılmıştır. Bir analize dahil edilen katılımcı diğer analizlere dahil edilmemiştir. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcılara ait bilgiler

		207		103		50	
		n	%	n	%	n	%
Cinsiyet	Kadın	148	71.5	68	66.02	29	58
	Erkek	59	28.5	35	33.08	21	42
Eğitim Durumu	İlkokul	12	5.8	5	4.9	3	6
	Ortaokul	14	6.8	6	5.8	12	24
	Lise	75	36.2	23	22.3	15	30
	Lisans	85	41.1	68	66.0	17	34
	Lisansüstü	21	10.1	1	1.0	3	6
Medeni Durumu	Bekar	141	68.1	80	77.7	33	66
	Evli	66	31.9	23	22.3	17	34
Kaybedilen Kişinin Ölüm Nedeni	Ani gelişen tıbbi durum (kalp krizi, beyin kanaması vb.)	68	32.4	34	33.0	20	40
	İntihar	12	6.3	4	3.9	3	6
	Trafik kazası	29	14.0	15	14.6	12	24
	İş kazası	17	8.2	6	5.8	2	4
	Cinayet	7	3.4	1	1.0	2	4
	Yaşlılık nedeniyle	42	20.3	33	32.0	10	20
	Kanser	32	15.4	10	9.7	1	2
Kaybedilen Kişiyeye Yakınlık	Ebeveyn	97	46.8	80	77.6	19	38
	Çocuk	25	12.1	1	1.0	6	12
	Kardeş	48	23.2	18	17.5	13	26
	Eş	37	17.9	4	3.9	12	24

DFA analizlerine dahil edilen 207 katılımcının yaş ortalaması 26.70 ± 10.08 'dir (en küçük yaş 16 ve en büyük yaş 68). Ayrıca katılımcıların yaşadıkları kaybın üzerinden geçen ortalama süre 13.32 ± 10.19 aydır. Yakınsak geçerlilik analizlerine dahil edilen 103 katılımcının yaş ortalaması 24.32 ± 8.99 'dur (en küçük yaş 16 ve en büyük

yaş 60). Ayrıca katılımcıların yaşadıkları kaybın üzerinden geçen ortalama süre 13.78 ± 10.43 aydır. Zamana karşı değişmezlik analizlerine dahil edilen 50 katılımcının yaş ortalaması 28.50 ± 10.36 'dır (en küçük yaş 18 ve en büyük yaş 68). Ayrıca katılımcıların yaşadıkları kaybın üzerinden geçen ortalama süre 12.89 ± 10.18 aydır.

Veri Toplama Araçları

Utrecht Yasa Bağlı Ruminasyon Ölçeği (UYRÖ)

Türkçe'ye Utrecht Yasa Bağlı Ruminasyon Ölçeği (UYRÖ) olarak çevrilen Utrecht Grief Rumination Scale (UGRS) Eisma ve diğerleri (2014) tarafından geliştirilmiş bir ölçektir (Eisma vd., 2014). Ölçek kaybın nedenleri ve sonuçları ile ilgili olumsuz duygular hakkında tekrarlayan, tekrarlayıcı ve öz-odaklı düşünceler olarak tanımlanan yas ruminasyonunu ölçmek için kullanılmaktadır. UYRÖ 15 maddeden oluşmaktadır. 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçekteki maddelere verilen cevaplarda 1 "Hiç" anlamına gelmekte iken 5 "Çok Sık" anlamına gelmektedir. Ölçeğin hem toplam hem de alt boyutlarına ilişkin puan hesaplaması bulunmaktadır. 1, 2, 15 maddeler (Son bir ay süresince onun ölümünün sizin yaşamınıza etkisini ne sıklıkla düşündünüz) yaşanan kaybın sonuçları ve anlamı hakkında düşüncelere; 3, 9, 14 maddeler (Son bir ay süresince aile üyelerinden gereken desteği alıp almadığınızı ne sıklıkla sorguladınız) sosyal destek hakkındaki düşüncelere; 4, 8, 10 maddeler (Son bir ay süresince onun ölümünü önleyip önleyemeyeceğinizi ne sıklıkla düşündünüz) ya şöyle olsaydı sorulara (ölüme sebep veren olaylara ilişkin karşıt düşüncelere); 5, 11, 12 maddeler (Son bir ay süresince bu kaybı hak edecek ne yaptığınızı kendinize ne sıklıkla sordunuz) neden sorularına (ölümünü adaletsiz oluşu ile ilgili düşüncelere); 6, 7, 13 maddeler (Son bir ay süresince bu kayıp hakkında tam olarak ne hissettiğinizi ne sıklıkla düşündünüz) duygular hakkındaki düşüncelere (kayıpla ilgili negatif duygusal tepkileri) ilişkin alt boyutları kapsamaktadır. Alt boyutlar sırasıyla Anlam, İlişkiler, Karşıt Olgular, Adaletsizlik ve Tepkiler olarak adlandırılmaktadır. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır.

Ölçeğin özgün formuna ait iç tutarlılığının ($\alpha=.90$) ve alt boyutların güvenirlik analizlerinin (Tepkiler $\alpha=.84$; Adaletsizlik $\alpha=.88$; Karşıt Olgular $\alpha=.89$; Anlam $\alpha=.84$; İlişkiler $\alpha=.74$) iyi düzeyde olduğu bulunmuştur.

Temel Yas Unsurları Ölçeği (TYUÖ)

Burnett ve arkadaşları tarafından 1997 yılında Avustralya'da geliştirilen Temel Yas Unsurları Ölçeği'nin (Core Bereavement Items) Türkçe uyarlaması Selvi ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (Selvi vd., 2011). Sevdiği bir yakını kaybetmiş bireylerdeki (örneğin eşini kaybetmiş bireyler, çocuğunu kaybetmiş ebeveynler, anne ya da babasını kaybetmiş yetişkinler) yasin şiddetini değerlendiren bir ölçektir. Bu ölçek 17 maddeden oluşmuştur. Dört puanlı Likert çizelgesi kullanılmıştır: Sürekli-daima-her defasında: 3 puan; Çoğunlukla: 2 puan; Bazen: 1 puan; Hiçbir zaman: 0 puandır. Üç alt boyutu bulunmaktadır: *imajlar ve düşünceler*, 7 sorudan oluşur. Ölen kişiyle ilgili hayaller ve düşüncelerle ilgili sorular bulunur. *Akut ayrılık*, 5 sorudan oluşur. Hasret, özlem, kayıp gerçeğiyle yüzleşmek gibi soruları içerir. *Keder*, 5 sorudan oluşur. Ölen kişiyi hatırlatıcı durumlar ayrı ayrı irdelenir. Ölçeğin orijinalinde: 1'den 17'ye kadar toplam puan aralığı 0-51, $\alpha=.91$; 1'den 7'ye kadar imajlar ve düşünceler kategorisinde puan aralığı 0-21, $\alpha=.74$; 8'den 12'ye kadar akut ayrılık kategorisinde puan aralığı 0-15, $\alpha=.77$; 13'ten 17'ye kadar keder kategorisinde puan aralığı 0-15, $\alpha=.86$ 'dır. Yüksek puanlar yasin daha yoğun yaşandığını göstermektedir (Selvi vd., 2011).

İşlem

Çalışmaya başlamadan önce Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 18.01.2019 tarih ve 2019/1 sayılı kararı ile çalışmanın yapılmasında herhangi bir etik sorun olmadığına, çalışmanın etik açıdan uygun olduğuna dair yazılı onay belgesi alınmıştır.

Ölçeğin psikometrik özelliklerini belirlemek için çalışma grubuna son şekli verilen ölçek formu uygulanmıştır. DFA ile önceden belirlenmiş bir yapının doğrulanması yapılmakta ve özellikle uyarlama çalışmalarında kullanılması önerilmektedir. DFA var olan yapının uygunluğunun test edilmesi için kullanışlı bir analizdir (Çapık, 2014; Seçer, 2015; Seçer, 2017;

Sümer, 2000). AFA ile orijinal ölçeğin yapısı bozulabilmektedir. Farklı kültürlerde uyarlaması yapılan ölçeğin İngilizce, Almanca ve Çince versiyonlarında da benzer yol izlenmiştir (Doering vd., 2018; Eisma vd., 2014; Tang vd., 2018). Bu nedenle Eisma ve diğerleri (2014) tarafından ortaya konan yapının Türk kültüründe doğrulanıp doğrulanmayacağını belirlemek üzere birinci ve ikinci düzey DFA yapılmıştır. Bir ölçeğin alt boyutlara ilişkin toplam puanı söz konusu ise birinci düzey DFA, ölçeğin toplam puanı söz konusu ise mutlaka ikinci düzey DFA'nın yapılması gerektiği belirtilmektedir (Karagöz, 2016; Seçer, 2015). DFA'nın değerlendirilmesinde hangi uyum indekslerinin geçerli olması gerektiği konusunda altın bir kuraldan bahsedilemediği için (Crowley ve Fan, 1997; Munro, 2005) çalışma kapsamında ölçeğin Felemenkçe, İngilizce, Almanca ve Çince versiyonlarında kullanılmış olan ortak uyum indeksleri ile örneklem büyüklüğü ve parametre tahminlerinden etkilenmeyen uyum indeksleri tercih edilmiştir. Bu uyum indeksleri χ^2/sd , CFI, RMSEA (Doering vd., 2018; Eisma vd., 2014; Tang vd., 2018) ile SRMR, IFI, PNFI ve PGFI'dır (Hooper, Coughlan, Mullen ve 2008). CFI ve IFI indeksleri için kabul edilebilir uyum değeri .90 ve mükemmel uyum değeri 0.95 olarak kabul edilmektedir. RMSEA için ise kabul edilebilir uyum değeri .10 ve mükemmel uyum değeri .5 olarak kabul edilmektedir. RMR için kabul edilebilir uyum değeri 1.0 ve mükemmel uyum değeri .08 olarak kabul edilmektedir. SRMR için kabul edilebilir uyum değeri .05-.10 ve mükemmel uyum değeri .00-.05 olarak kabul edilmektedir. PNFI, PGFI indeksleri için kabul edilebilir uyum değeri ve mükemmel uyum değeri >.50 kabul edilmektedir (Hoe, 2008; Hooper vd., 2008; Munro, 2005; Schreiber, Nora, Stage, Barlow ve King, 2006). Yakınsak geçerlilik için ise Utrecht Yasa Bağlı Ruminasyon Ölçeği ile Temel Yas Unsurları Ölçeği arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. Ayrıca UYRÖ'nün zamana karşı değişmezliğini belirlemek amacıyla dört hafta ara ile yapılan ön test ve son test ölçümleri arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

Veri analizleri için IBM SPSS 20.0 ve LISREL 8.80 paket programları kullanılmıştır. IBM SPSS 20.0 programı ile Kendall Uyuşum Katsayısı (Wa), normallik testi, korelasyon analizi, iç tutarlılık ve madde analizleri

yapılmıştır. LISREL 8.80 programı ile de DFA yapılmıştır. Ölçekten alınan puanların parametrik analizlere uygun olup olmadığının değerlendirilmesi için normallik testi yapılmıştır. Bu noktada gruplara düşen kişi sayısı 200 ve üzerinde ise Kolmogorov-Smirnov test sonuçlarına, 200'ün altında ise Shapiro-Wilk testi sonuçlarına bakılmıştır. Her üç veri setinin normal dağılım testi $p < 0,05$ şeklinde anlamlı çıkmıştır. Bu nedenle Skewness ve Kurtosis değerleri incelenmiş olup Skewness ve Kurtosis değerlerinin +1,5 ile -1,5 arasında (Tabachnick ve Fidell, 2007) olduğu tespit edildiğinden verilerin normal dağıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Veri setinde kayıp veri bulunmamaktadır.

UYRÖ'nün Geçerlilik Analizleri

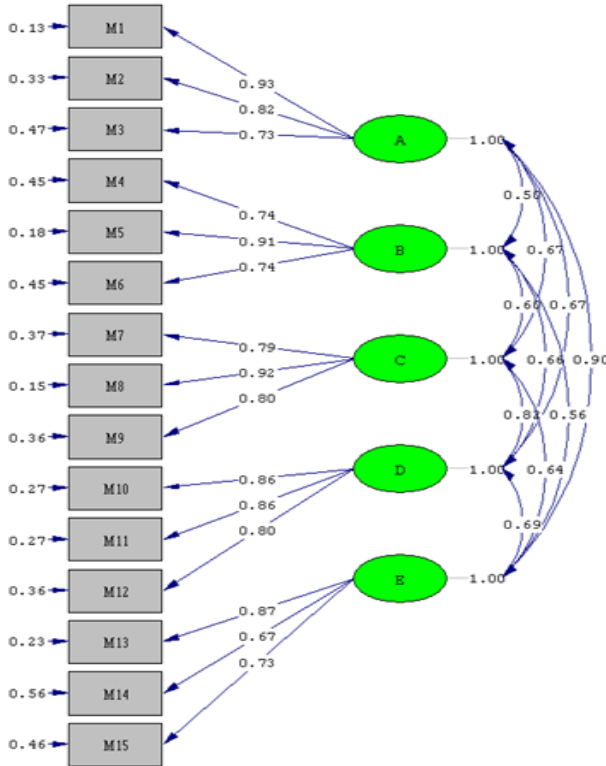
Dil Geçerliliği

İlk olarak ölçeğin Türkçe versiyonun oluşturulabilmesi için ölçek sahibi Maarten C. Eisma'dan yazılı izin alınmıştır. Dil geçerliliği dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada öncelikli olarak UYRÖ'nün maddeleri iki farklı yeminli tercüman tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu kapsamda en az iki bağımsız çevirmenin olması vurgulanmaktadır (Aksayan ve Gözüm, 2002). İkinci aşamada İngilizce ifadelerin altında Türkçe ifadeler olacak şekilde form hazırlanmıştır. Hazırlanan form doktora düzeyinde ve daha önce yas süreci ile ilgili çalışmaları bulunan yedi akademisyene gönderilmiştir. Ayrıca, bu akademisyenlerden ikisi son 18 ay içerisinde yakınına kaybetmiştir. Bir akademisyen de İngilizce diline ek olarak Felemenkçe dilini bilmektedir. Yedi akademisyenden gelen düzeltmeler araştırmacılar tarafından karşılaştırılmış ve söz konusu maddeyi en iyi ifade ettiği düşünülen çeviriler benimsenmiştir (Seçer, 2015; Seçer, Halmatov ve Gençdoğan; 2013). Üçüncü aşamada nihai Türkçe form Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde doktora düzeyinde eğitime sahip iki akademisyene gönderilmiş (Aksayan ve Gözüm, 2002; Seçer, 2015) ve dördüncü aşamada bu akademisyenlerden gelen düzeltmeler yapıldıktan sonra UYRÖ'nün Türkçe versiyonu kapsam geçerliliği için alandan 10 akademisyene gönderilmiş, akademisyenlerden her bir ölçek maddesini 1-10 puan aralığındaki puanlar üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir. Akademisyen görüşlerinin sonuçları doğrultusunda

Kendall Uyuşum Katsayısı (Kendall Coefficient of Concordance-Kendall's W) korelasyon testi uygulanmış ve akademisyenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Kendall's W=.095, $p=.265$; $p>.05$, ki-kare: 11.153). Bu sonuçlar akademisyen görüşleri arasında uyum olduğunu göstermektedir.

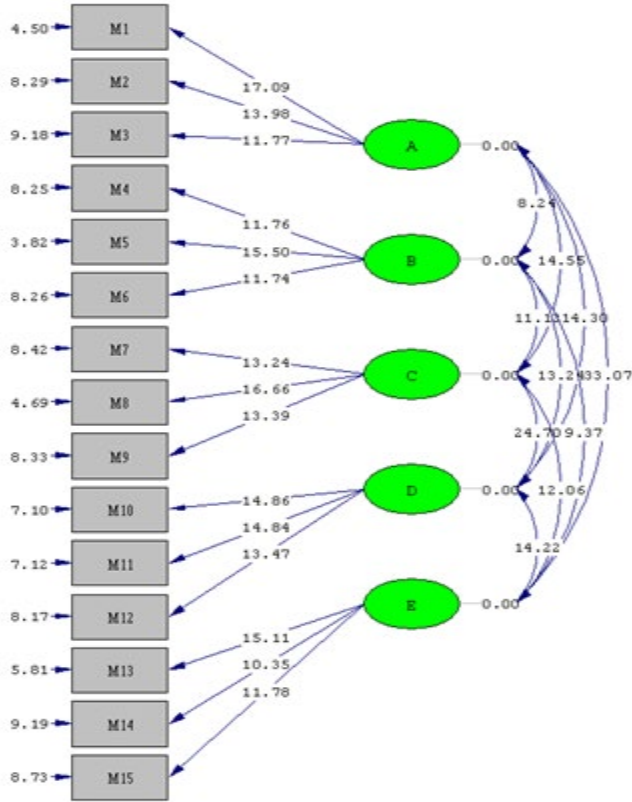
Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizinde UYRÖ Türkçe formunun beş faktörlü modelinin uyum indeksleri incelenmiştir. Birinci düzey DFA'ya ilişkin veriler Şekil 1 ve 2'de ve İkinci düzey DFA'ya ilişkin veriler Şekil 3'de görüldüğü gibidir.

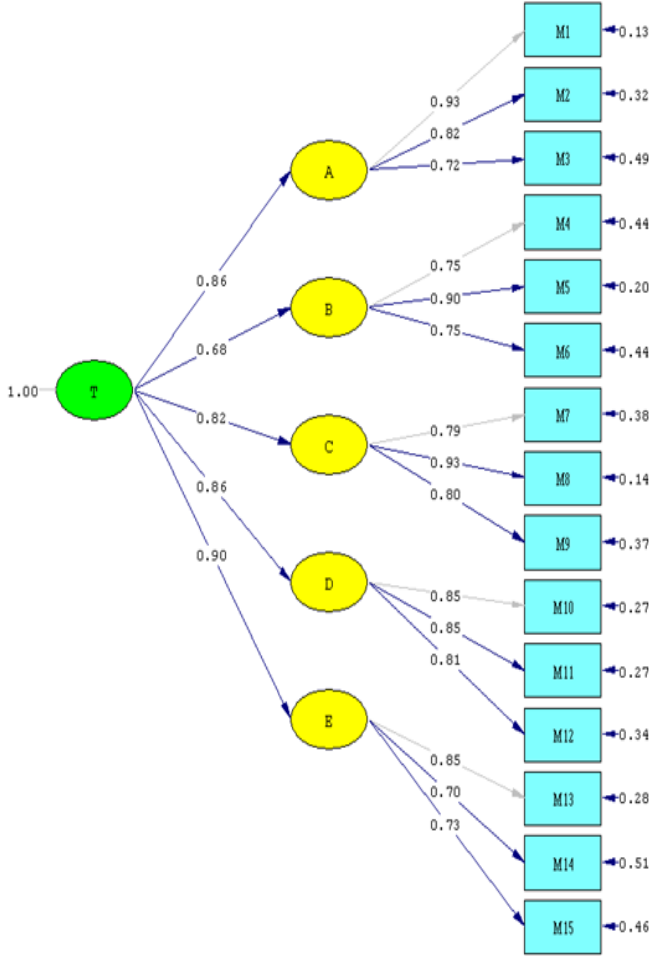
Şekil 1. Beş Faktörlü ve 15 Maddelik UYRÖ'ye İlişkin Birinci Düzey DFA Sonuçları

Ölçeğin faktör yapısına ilişkin olarak elde edilen 15 madde ve beş faktörlü yapının model uyumunun ($\chi^2=120.57$, $sd=80$, $\chi^2/sd=1.51$) ve model uyum indekslerinin kabul edilebilir sınırlar üzerinde olduğu görülmektedir (RMSEA=.05, SRMR= .04, CFI=.99, IFI=.99, PNFI= .74, PGFI= .62).

Şekil 2: Beş Faktörlü ve 15 Maddelik UYRÖ'ye İlişkin Birinci Düzey DFA Sonuçlarının T Değerleri

Modeldeki path diyagramındaki t değerleri incelenmiştir. Modeldeki path diyagramındaki t değerlerinin 1.96'yı aştığı ve en az .05 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0.01$).

Şekil 3: Beş Faktörlü ve 15 Maddelik UYRÖ'ye İlişkin İkinci Düzey DFA Sonuçları

Ölçeğin faktör yapısına ilişkin olarak elde edilen 15 madde ve beş faktörlü yapının model uyumunun ($X^2=200.51$ $sd=85$, $X^2/sd=2.36$) ve model uyum indekslerinin kabul edilebilir sınırların üstünde olduğu görülmektedir (RMSEA=.08, SRMR= .06, CFI=.98, IFI= .98, PNFI= .78, PGFI= .63). DFA analizine dahil edilen 207 katılımcının ölçekten aldıkları ortalama puan 43.01 ± 15.29 'dir (en küçük puan 15 en yüksek puan 75'dir).

Yakınsak geçerlilik

UYRÖ (43.21±16.25) ile TYUÖ (46.30±13.18) arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu istatistiksel açıdan ortaya konmuştur ($r=.761$; $p=.000$).

UYRÖ'nün Güvenirlik Analizleri

UYRÖ'nün güvenirliliğini incelemek için iç tutarlılık, madde analizleri ve test-tekrar-test güvenirlilik analizleri uygulanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı $\alpha=.94$ ve alt boyutların iç tutarlılık katsayısı $\alpha=.86$ (Anlam); $\alpha=.83$ (İlişkiler); $\alpha=.87$ (Karşıt Olgular); $\alpha=.89$ (Adaletsizlik); $\alpha=.80$ (Tepkiler) olarak tespit edilmiştir. Madde-toplam korelasyon değerlerinin .59 ile .76 arasında olduğu ve herhangi madde çıkarıldığında iç tutarlılık katsayısının .92 ile .93 arasında değiştiği görülmüştür. UYRÖ'nün zamana karşı değişmezliğini belirlemek amacıyla dört hafta ara ile yapılan ön test (43.68±17.71) ve son test (42.20±15.09) ölçümleri arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu ve bu ilişki istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur ($r=.89$; $p=.000$).

Tartışma ve Sonuç

UYRÖ'nün Türk kültürüne uyarlanması için yapılan bu çalışmada ölçeğin hem alt boyutlarının hem de toplam puanının olması nedeniyle birinci ve ikinci düzey DFA yapılmıştır. Birinci ve ikinci düzey DFA sonuçlarına ilişkin ölçeğin model uyumunun ve model uyum indekslerinin kabul edilebilir sınırların üstünde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ölçeğin İngilizce, Felemenkçe, Almanca ve Çince (Doering vd., 2018; Eisma vd., 2014; Tang vd., 2018) versiyonlarının birinci ve ikinci düzey DFA sonuçları ile karşılaştırıldığında elde edilen verilerin benzer olduğu söylenebilir. Yakınsak geçerlilikte UYRÖ ile TYUÖ arasındaki korelasyona bakılmıştır. Korelasyon katsayısı .70'in üzerinde ise bunun unsurlar arasında kuvvetli bir ilişki olduğu anlamına geldiği belirtilmektedir (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2011). Elde edilen bulgular UYRÖ'nün TYUÖ ile iyi düzeyde korelasyona sahip olduğunu göstermektedir.

İç tutarlılık katsayısının .70'in üzerinde olması ölçeğin oldukça yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu belirtmektedir (Büyüköztürk, 2017; Pallant, 2010). Ölçek ve alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının .70'in üzerinde olduğu ve ayrıca İngilizce, Felemenkçe, Almanca ve Çince (Doering vd., 2018; Eisma vd., 2014; Tang vd., 2018) versiyonlarından daha yüksek bir iç tutarlılığa sahip olduğu görülmektedir. Literatürde madde toplam korelasyonlarının .30'un üzerinde olması istenmektedir (Büyüköztürk, 2017; Pallant, 2010). Çalışmamızda madde-toplam korelasyon değerlerinin .30 üzerinde olduğu ve ölçeğin diğer dillerdeki uyarlama çalışmaları ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir (Balcı-Çelik, 2006; Tang vd., 2018; Yıldız ve Cimete, 2011). Zamana karşı değişmezlik çalışmasında dört hafta ara ile yapılan ön test ve son test ölçümleri arasındaki korelasyona bakılmıştır. Korelasyon katsayısı .70'in üzerinde ise unsurlar arasında kuvvetli bir ilişki olduğu anlamına geldiği belirtilmektedir (Durmuş vd., 2011). Elde edilen bulgular ön test ve son test ölçümler arasında iyi düzeyde korelasyonun olduğunu ve UYRÖ'nün zamana karşı değişim göstermediğini belirtmektedir.

Sonuç olarak, UYRÖ ile ilgili yapılan geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin literatürdeki istenilen değerleri karşıladığı, geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu, zamansal olarak değişim göstermediği bilimsel veriler ışığında gösterilmiştir. Bu çalışma ile Türkiye'de yasa bağı ruminasyonu ve yasin şiddetini değerlendirebilecek bir ölçüm aracı literatüre kazandırılmıştır. UYRÖ'nün yas ve kederle ilgili çalışmalarda kullanılması eş, çocuk, kardeş, ebeveyn gibi sevdiği bir yakını kaybeden yas sürecindeki bireylerin yasa bağı ruminatif tekrarlayıcı düşünce örüntülerini ve yas süreçlerinin şiddetini değerlendirebilmek açısından önemlidir. UYRÖ yasa ilgili çalışmalarda kullanmak ve yas şiddetini belirlemek için uygun psikometrik özellikleri taşımaktadır. Bu ölçek Türkiye'de ileride yapılacak yas, keder ve ruminatif yas çalışmalarında güvenle kullanılacak bir ölçüm aracıdır. Söz konusu ölçeğin klinik olmayan örnekleme çalışılmış olması elde edilen bilgileri sınırlamaktadır. Bu nedenle, ilerleyen süreçte klinik gruplarla çalışılarak bu ölçeğin sevdiği bir yakını kaybetmiş bireylerden oluşan klinik örneklemeler üzerinden de doğrulanması önerilmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

**Validaty and Reliability of the Turkish Version of
the Utrecht Grief Rumination Scale**

*

Hasan Hüseyin Tekin – Mehmet Kırlioğlu
Necmettin Erbakan University

Losing a relative because of death is a universal human experience. While most people respond to this situation in a way that increases the risk of mental or physical health problems, some can overcome this stressful incident without any professional support (Stroebe, Schut and Stroebe, 2003). The grief reactions, which can be seen after the loss of a loved one, having psychological and social effects, can be expressed as one of the most painful experiences that an individual can encounter during his or her life. While some individuals overcome in a very short period of time, others cannot for years (Selvi, Öztürk, Agargün, Besiroğlu and Çilli, 2011).

The aim of this study is to adapt the Utrecht Grief Rumination Scale (UGRS) to Turkish culture and to make the necessary analyzes for validity and reliability study. To date, numerous studies have been conducted in the international literature on grief and many scales have been developed. Although there are various scales (Ayaz, Karanci and Aker, 2014; Balcı-Çelik, 2006; Gökler-Danışman, Yalçınay and Yıldız, 2017; Keser and Işıklı, 2018; Yıldız and Cimete, 2011) to be used in grief research in Turkey; there is no scale which has been developed or adapted on rumination and grief and has been validated for reliability and validity. Therefore, this study is necessary and important in terms of fulfilling this need in the literature and field.

In the study, snowball sampling was used for purposive sampling methods (Büyüköztürk, 2017; Patton, 2002; Yıldırım and Şimşek, 2013). Individuals who lost their first-degree relatives such as child, sibling or parents in the last 36 months (Doering, Barke, Friehs ve Eisma, 2018; Tang, Eisma, Li ve Chow, 2018) were included in the study. Each participant was asked if he / she knew another person who lost his / her first

degree relative within 36 months and thus the sample was expanded using the snowball method. CFA and reliability analyzes were performed with 207 participants. Convergent validity was analyzed with 103 participants and invariance analysis was conducted with 50 participants. The participant included in an analysis was not included in other analyzes. The average age of 207 participants included in the CFA analysis was 26.70 ± 10.08 (minimum age 16 and maximum age 68). The average time over the loss experienced by participants was 13.32 ± 10.19 months. The average age of the 103 participants included in the convergent validity analyzes was 24.32 ± 8.99 (minimum age 16 and maximum 60). The average time over the loss experienced by participants was 13.78 ± 10.43 months. The average age of 50 participants included in the invariance analysis was 28.50 ± 10.36 years (minimum age 18 and maximum 68). The average time over the loss experienced by participants was 12.89 ± 10.18 months. Utrecht Grief Rumination Scale and Core Bereavement Items were used as data collection tool. After the validity of the scale's language, the confirmatory factor analysis and the fit index of the five-factor model of the Turkish version of the UGRS were examined

IBM SPSS 20.0 and LISREL 8.80 packet programs were used for data analysis.

Regarding the factor structure of the scale (first level CFA), it is observed that the model fit ($\chi^2=120.57$, $sd=80$, $\chi^2/sd=1.51$) and model fit indices of 15 items and five factor structure obtained are above acceptable limits (RMSEA=.05, SRMR= .04, CFI=.99, IFI=.99, PNFI= .74, PGFI=.62). T values in the path diagram in the model are examined. The t values in the path diagram of the model were found to be more than 1.96 and significant at the .05 level ($p < 0.01$). Regarding the factor structure of the scale (second level CFA), it is observed that 15 items and five factor structure model fit ($\chi^2 = 200.51$ $sd = 85$, $\chi^2 / sd = 2.36$) and model fit indexes are above acceptable limits (RMSEA = .08, SRMR = .06, CFI = .98, IFI = .98, PNFI = .78, PGFI = .63).

There was a statistically significant positive correlation between UGRS (43.21 ± 16.25) and TGRS. The internal consistency coefficient of the scale is $\alpha = .94$ and the internal consistency coefficient of sub-dimensions is $\alpha = .86$ (Meaning); $\alpha = .83$ (Relationships); $\alpha = .87$ (Opposite Cases); $\alpha = .89$ (Injustice); $\alpha = .80$ (Responses). The item-total correla-

tion values were between .59 and .76 and the internal consistency coefficient varied between .92 and .93 when any item was removed. It was found that there was a positive directional correlation between pre-test (43.68 ± 17.71), carried out with four weeks interval to determine the invariance of UGRS against time, and post-test (42.20 ± 15.09) measurements and this relationship was statistically significant ($r=.89$; $p=.000$).

In conclusion, it is shown in light of scientific data that the validity and reliability analyzes of the UGRS meet the required values in the literature, it is a valid and reliable measurement tool and it does not have temporal change. With this study, a measurement tool has been introduced to literature in Turkey which can assess the grief rumination and the severity of grief. The use of UGRS in studies related to grief is important in order to evaluate the ruminative repetitive thinking patterns and the severity of the grief processes of individuals who have lost their loved one's such as spouses, children, siblings and parents. UGRS has appropriate psychometric properties to be used in studies related to grief and to determine the severity of grief. This scale is a measurement tool that can be used safely in future mourning, grief and ruminative grief studies in Turkey. The fact that this scale was studied in a non-clinical sample, limits the information obtained. For this reason, it is recommended that this scale be validated through clinical samples consisting of individuals who have lost a loved one.

Kaynakça / References

- Aksayan, S. ve Gözüm, S. (2002). Kültürlerarası ölçek uyarlaması için rehber I: Ölçek uyarlama aşamaları ve dil uyarlaması. *Hemşirelik Araştırma Dergisi*, 4(1), 9-14.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5)*. Washington, DC: American Psychiatric Publication.
- Ayaz, T., Karanci, A. N. ve Aker, A. T. (2014). İki Boyutlu Yas Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25(4), 253-263.
- Balcı-Çelik, S. (2006). Yas Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlilik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25), 105-114.

- Boelen, P. A., van den Bout, J. ve van den Hout, M. (2003). The role of negative interpretations of grief reactions in emotional problems after bereavement. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 34, 225–238.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çapık, C. (2014). Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 196-205.
- Clark, D. A. ve Rhyno, S. (2005). Unwanted intrusive thoughts in non-clinical individuals: Implications for clinical disorders. (D. A. Clark Ed.), *Intrusive thoughts in clinical disorders: Theory, research, and treatment* In (pp. 1-29). New York, NY, US: Guilford Press.
- Crowley, S. L. ve Fan, X. (1997). Structural equation modeling: Basic concepts and applications in personality assessment research. *Journal of personality assessment*, 68(3), 508-531.
- Doering, B. K., Barke, A., Friehs, T. ve Eisma, M. C. (2018). Assessment of grief-related rumination: validation of the German version of the Utrecht Grief Rumination Scale (UGRS). *BMC psychiatry*, 18(43), 1-13.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. S. ve Çinko, M. (2011). *Sosyal bilimlerde SPSS’le veri analizi*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım
- Eisma, M. C., Schut, H. A. W., Stroebe, M. S., Stroebe, W., Boelen, P. A. ve van den Bout, J. (2013). Avoidance processes mediate the relationship between rumination and symptoms of complicated grief and depression following loss. *Journal of Abnormal Psychology*, 122, 961–970.
- Eisma, M. C., Stroebe, M. S., Schut, H. A., Van Den Bout, J., Boelen, P. A., ve Stroebe, W. (2014). Development and psychometric evaluation of the Utrecht Grief Rumination Scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 36(1), 165-176.
- Gökler-Danışman, I., Yalçınay, M. ve Yıldız, N. (2017). Measuring grief symptoms in cancer patients: The Reliability and validity study of the Turkish version of Prolonged Grief Disorder Scale. *Turkish Journal of Psychiatry*, 28(3), 190-197.

- Gülüm, V. İ. ve Dağ, İ. (2012). Tekrarlayıcı Düşünme Ölçeği ve Bilişsel Esneklik Envanterinin Türkçeye uyarlanması, geçerliliği ve güvenilirliği. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 13, 216-223.
- Hoe, S. L. (2008). Issues and procedures in adopting structural equation modeling technique. *Journal of applied quantitative methods*, 3(1), 76-83.
- Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60.
- Houwen, V. K., Stroebe, M., Schut, H., Stroebe, W. ve van den Bout, J. (2010). The mediating processes of bereavement: The role of rumination, threatening grief interpretations and deliberate grief avoidance. *Social Science and Medicine*, 71, 1669-1676.
- Karagöz, Y. (2016). *SPSS ve AMOS 23 uygulamalı istatistiksel analizler*. İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Keser, E. ve Işıklı, S. (2018). Yas ve Anlamı Yeniden Yapılandırma Envanteri'nin Türkçe Formu'nun psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 31, 364-374.
- Li, L. ve Schucany, W. R. (1975). Some properties of a test for concordance of two groups of rankings. *Biometrika*, 62(2), 417-423.
- Lundorff, M., Holmgren, H., Zachariae, R., Farver-Vestergaard, I. ve O'Connor, M. (2017). Prevalence of prolonged grief disorder in adult bereavement: a systematic review and meta-analysis. *J Affect Disord*, 212, 138-49.
- Munro, B. H. (2005). *Statistical methods for health care research*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Nolen-Hoeksema, S. (2001). Ruminative coping and adjustment to bereavement. (M. S. Stroebe, R. O. Hansson, W. Stroebe, & H. Schut Eds.), *Handbook of bereavement research: Consequences, coping and care* In (pp. 545-562). Washington DC: American Psychological Association.
- Pallant, J. (2010). *SPSS: Survival manual*. Berkshire, England: McGraw-Hill.
- Patton, M. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Robinson, M. S. ve Alloy, L. B. (2003). Negative cognitive styles and stress-reactive rumination interact to predict depression: A prospective study. *Cognitive Therapy and Research*, 27, 275–291.
- Schreiber, J. B., Nora, A., Stage, F. K., Barlow, E. A. ve King, J. (2006). Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: A review. *The Journal of Educational Research*, 99(6), 323-338.
- Seçer, İ., Halmatov, S. ve Gençdoğan, B. (2013). Duygusal Tepkisellik Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Güvenirlik ve geçerlilik çalışması. *Sakarya University Journal of Education*, 3(1), 77-89.
- Seçer, İ. (2015). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seçer, İ. (2017). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi analiz ve raporlaştırma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Selvi, Y., Öztürk, R. I., Agargün, M. Y., Besiroğlu, L. ve Çilli, A. S. (2011). Temel yas unsurları ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması: Study of validity and reliability of the Turkish version of the core bereavement items. *Noro-Psikyatri Arsivi*, 48(2), 129-134.
- Stroebe, M., Boelen, P. A., Van Den Hout, M., Stroebe, W., Salemink, E. ve Van Den Bout, J. (2007). Ruminative coping as avoidance. *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci*, 257(8), 462–72.
- Stroebe, M., Schut, H. ve Stroebe, W. (2007) Health outcomes of bereavement. *Lancet*. 370(9603), 1960–1973.
- Sukhodolsky, D. G., Golub, A. ve Cromwell, E. N. (2001). Development and validation of the Anger Rumination Scale. *Personality and Individual Differences*, 31, 689–700.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulama. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-73.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. Boston, MA: Allyn & Bacon/Pearson Education.
- Tang, S., Eisma, M. C., Li, J. ve Chow, A. Y. (2018). Psychometric Evaluation of the Chinese version of the Utrecht Grief Rumination Scale (UGRS). *Clinical psychology & psychotherapy*, 26(2), 262-272.

- van der Houwen, K., Stroebe, M., Schut, H., Stroebe, W. ve van den Bout, J. (2010). The mediating processes of bereavement: The role of rumination, threatening grief interpretations and deliberate griefavoidance. *Social Science and Medicine*, 71, 1669–1676.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, H. ve Cimete, G. (2011). Teksas DzeltiymiŐ Yas leğinin uyarlama alıŐması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 30-36.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

- Tekin, H. H. ve Kırloğlu, M. (2019). Utrecht Yasa Bağlı Ruminasyon leği'nin (UYR) Türkçe Versiyonunun Geçerlilik ve Güvenirliği. *OPUS–Uluslararası Toplum AraŐtırmaları Dergisi*, 11(18), 1114-1135 DOI: 10.26466/opus.550290

EK: Utrecht Yasa Bağlı Ruminasyon Ölçeği (UYRÖ)

İnsanlar sevilen birinin ölümünden sonra sıklıkla çeşitli şeyleri düşünür. Son bir ay süresince aşağıdaki sorularda yer alan ifadeleri ne sıklıkla düşündüğünüzü öğrenmek istiyoruz. 1 "Hiç" anlamına gelmekte iken 5 "Çok Sık" anlamına gelmektedir. Bu bağlamda vereceğiniz cevapları 1'den 5'e kadar derecelendirerek cevap veriniz.					
1. Son bir ay süresince onun ölümünün sizin yaşamınıza etkisini ne sıklıkla düşündünüz.	1	2	3	4	5
2. Son bir ay süresince kaybın sizin için ifade ettiği anlamı ne sıklıkla sorguladınız.	1	2	3	4	5
3. Son bir ay süresince aile üyelerinden gereken desteği alıp almadığınızı ne sıklıkla sorguladınız.	1	2	3	4	5
4. Son bir ay süresince onun ölümünü önleyip önleyemeyeceğinizi ne sıklıkla düşündünüz.	1	2	3	4	5
5. Son bir ay süresince bu kaybı hak edecek ne yaptığınızı kendinize ne sıklıkla sordunuz.	1	2	3	4	5
6. Son bir ay süresince bu kayıp hakkında tam olarak ne hissettiğinizi ne sıklıkla düşündünüz.	1	2	3	4	5
7. Son bir ay süresince bu kayba normal tepki verip vermediğinizi ne sıklıkla sorguladınız.	1	2	3	4	5
8. Son bir ay süresince eğer koşullar farklı olsaydı onun ölümünün önlenip önlenemeyeceğini kendinize ne sıklıkla sordunuz.	1	2	3	4	5
9. Son bir ay süresince arkadaşlarınızdan ve tanıdıklarınızdan yeterli desteği alıp almadığınızı kendinize ne sıklıkla sordunuz.	1	2	3	4	5
10. Son bir ay süresince eğer başkaları farklı davransaydı onun ölümünün önlenip önlenemeyeceğini kendinize ne sıklıkla sordunuz.	1	2	3	4	5
11. Son bir ay süresince bu durumun neden bir başkasının değil de sizin başınıza geldiğini ne sıklıkla düşündünüz.	1	2	3	4	5
12. Son bir ay süresince bu kaybın adil olmadığı hakkında ne sıklıkla düşündünüz.	1	2	3	4	5
13. Son bir ay süresince kayıpla ilgili duygularınızı ne sıklıkla anlamaya çalıştınız.	1	2	3	4	5
14. Son bir ay süresince diğer insanların kaybınız ile ilgili nasıl davranmalarını istediğiniz hakkında ne sıklıkla düşündünüz.	1	2	3	4	5
15. Son bir ay süresince onun ölümüyle hayatınızın nasıl değiştirdiğini ne sıklıkla düşündünüz.	1	2	3	4	5